

YASHIL IQTISODIYOT -BARQAROR RIVOJLANISH ASOSI

*Buxoro davlat universiteti
Iqtisodiyot kafedrasini o'qituvchisi*

Do'stova Aziza

*Iqtisodiyot va turizm fakulteti
4-bosqich talabasi*

Soliev Alisher Abdulkarim o'g'li

Annotatsiya. Ushbu maqola yashil iqtisodiyotni yanada rivojlantirish hamda unga o'tish chora tadbirlarini ko'rish hamda yashil iqtisodiyot atrof huhit hamda resurslardan oqilona hamda samarali foydalanishni o'z ichiga oladi . Shuningdek qayta tiklanadigan energiya resurslardan foydalanish uni keng ko'lamda tadbir etish chora tadbirlari yoritilgan shuningdek iqtisodiyotni rivojlantirishda yashil iqtisodiyotni o'rni va buning qay darajada muhim ekanligi yoritilgan .

Kalit so'zlar: yashil energiya, gidroelektr, inovatsiya, eko tizim, bioxilma xillik, ijtimoiy inklyuzivlik

Kirish. Iqlim o'zgarishi, ifloslanish va resurslarning kamayishi kabi tobora ortib borayotgan ekologik muammolarga duch kelayotgan dunyoda yashil iqtisodiyot kontseptsiyasi katta qiziqish uyg'otdi. Yashil iqtisodiyot - bu inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni yaxshilash, shu bilan birga ekologik xavf va ekologik tanqislikni sezilarli darajada kamaytirishga qaratilgan iqtisodiyotdir. Ushbu maqola yashil iqtisodiyotga o'tishning asosiy tamoyillari, afzalliklari va muammolarini o'rganadi. Yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillari:

1. Barqaror resurslardan foydalanish: Yashil iqtisodiyot uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash uchun resurslardan samarali foydalanish, chiqindilar va ifloslanishni minimallashtirishga yordam beradi.
2. Qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tish: quyosh, shamol va gidroelektr energiyasi kabi qayta tiklanadigan energiya manbalarini qamrab olish issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun juda muhimdir.
3. Iqtisodiyotning aylanma amaliyotlari: Materiallarni qayta ishlash, qayta ishlatish va qayta ishlatishni rag'batlantirish chiqindilarni minimallashtirish va resurslar samaradorligini oshirishga yordam beradi.
4. Barqaror qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat tizimlari: organik dehqonchilik amaliyotlarini qo'llab-quvvatlash, oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va mahalliy

oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishni rag'batlantirish yanada barqaror oziq-ovqat tizimiga yordam beradi.

5. Yashil infratuzilmani rivojlantirish: jamoat transporti, yashil binolar va velosiped yo'llari kabi ekologik toza infratuzilmaga sarmoya kiritish uglerod chiqindilarini kamaytirishga va shahar barqarorligini oshirishga yordam beradi.

Yashil iqtisodiyotning afzalliklari:

1. Atrof-muhitni muhofaza qilish: Yashil iqtisodiyotga o'tish ekotizimlarni saqlashga, havo va suv ifloslanishini kamaytirishga va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishga yordam beradi.

2. Iqtisodiy o'sish va ish o'rinlari yaratish: qayta tiklanadigan energiya va barqaror texnologiyalarga sarmoya kiritish iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi va yashil sektorlarda yangi ish o'rinlarini yaratishi mumkin.

3. Salomatlik va farovonlik: Toza havo va suv, barqaror oziq-ovqat manbalari va yashil maydonlarga kirish aholi salomatligi va farovonligini yaxshilashga yordam beradi.

4. Iqlim o'zgarishiga chidamlilik: Yashil iqtisodni barpo etish jamiyatlarning iqlim o'zgarishi ta'siriga moslashish qobiliyatini oshiradi, masalan, ekstremal ob-havo hodisalari va dengiz sathining ko'tarilishi.

5. Xalqaro raqobatbardoshlik: Yashil innovatsiyalar va barqarorlik amaliyotida yetakchilik qilayotgan mamlakatlar jahon bozorlarida raqobatbardosh ustunlikka ega bo'lishi mumkin.

Qiyinchiliklar va to'siqlar:

1. Dastlabki xarajatlar: Yashil iqtisodga o'tish ko'pincha infratuzilma va texnologiyalarga sezilarli darajada dastlabki sarmoyalarni talab qiladi, bu esa ayrim korxonalar va hukumatlar uchun to'siq bo'lishi mumkin.

2. Siyosat va tartibga solish to'siqlari: Mos kelmaydigan yoki etarli bo'lmagan siyosat va qoidalar barqaror amaliyot va texnologiyalarni qabul qilishga to'siqlik qilishi mumkin.

3. Xulq-atvorni o'zgartirish: iste'molchilarning xulq-atvori va afzalliklarini barqarorroq tanlashga o'zgartirish ta'lim va xabardorlik kampaniyalarini talab qiladigan qiyinchilik bo'lishi mumkin.

4. Texnologik cheklovlar: Tejamkor yashil texnologiyalar va infratuzilma yechimlarining mavjudligi ayrim hududlarda cheklangan bo'lishi mumkin.

5. Tenglik va ijtimoiy adolat: Yashil iqtisodiyotning afzalliklari barcha aholi o'rtasida teng taqsimlanishini ta'minlash ijtimoiy tengsizliklarni bartaraf etishda muhim ahamiyatga ega. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan dunyoda barqaror rivojlanish

konsepsiyasi katta qiziqish uyg'otdi va ko'proq odamlar sayyoramizni kelajak avlodlar uchun asrab-avaylash muhimligini anglab yetmoqda.

Ushbu harakatning muhim jihatlaridan biri atrof-muhitga ta'sirni minimallashtirish va barqaror o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan yashil iqtisodiyotga o'tishdir.

Yashil iqtisodiyot inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni yaxshilash, shu bilan birga ekologik xavf va ekologik tanqislikni sezilarli darajada kamaytirishga qaratilgan iqtisodiy tizim sifatida belgilanadi. Ushbu model ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarning o'zaro bog'liqligini tan oladi va ularning barchasi bir-biriga bog'liq va shu tarzda boshqarilishi kerakligini tushunadi.

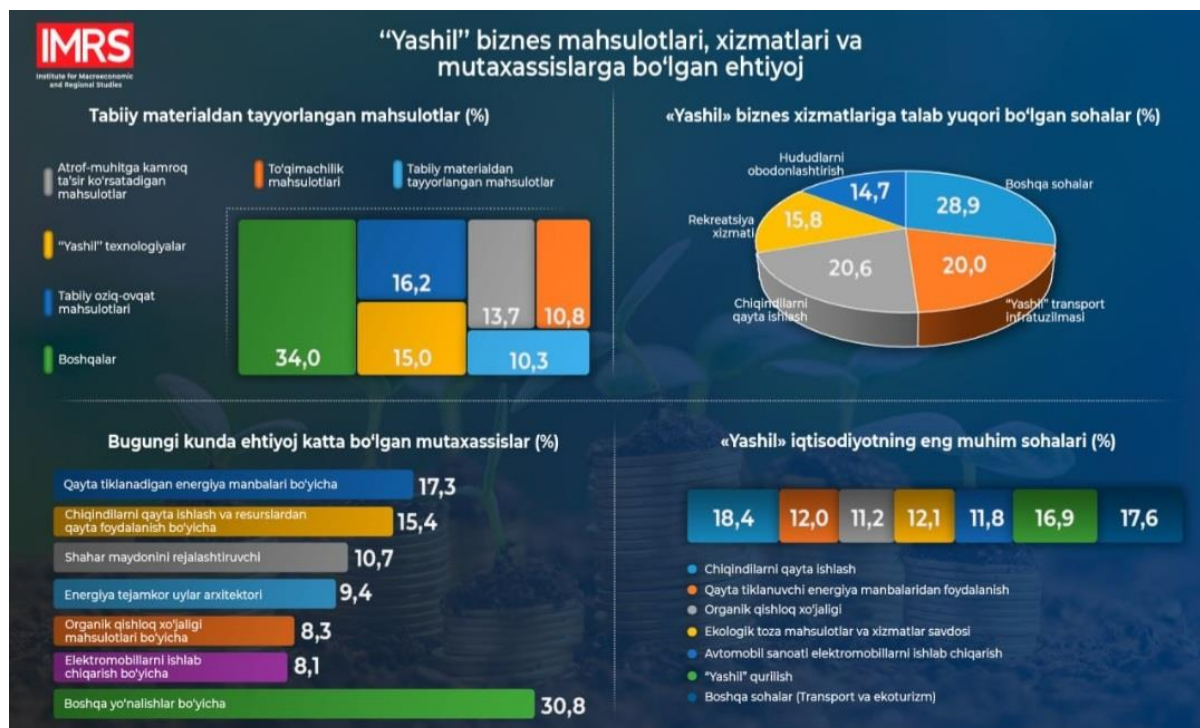
Yashil iqtisodiyotning asosiy ustunlaridan biri quyosh, shamol va gidroenergetika kabi qayta tiklanadigan energiya manbalarini ilgari surishdir. Toza energiya texnologiyalariga sarmoya kiritib, mamlakatlar qazib olinadigan yoqilg'iga bo'lgan ishonchni kamaytirishi, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishi va iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatishi mumkin. Bu nafaqat atrof-muhitga foyda keltiradi, balki yangi ish o'rinlarini yaratadi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi.

Qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tishdan tashqari, yashil iqtisodiyot barqaror qishloq xo'jaligi va resurslarni boshqarish muhimligini ta'kidlaydi. Organik dehqonchilik amaliyotini amalga oshirish, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlashni rag'batlantirish orqali jamoalar uglerod izlarini minimallashtirishi va kelajak avlodlar uchun tabiiy resurslarni saqlab qolishlari mumkin. Bu nafaqat atrof-muhitga foyda keltiradi, balki oziq-ovqat xavfsizligini oshiradi, aholi salomatligini yaxshilaydi va jamiyatning barqarorligini oshiradi.

O'zbekistonda «yashil» iqtisodiyot uchun qaysi sohalar muhim, degan savolga so'rovda qatnashganlarning 18,4 foizi chiqindilarni qayta ishlash, deb javob bergan. Respondentlarning 16,9 foizi «yashil» qurilish, 8,2 foizi ekologik turizmni eng muhim sohalar sifatida qayd etgan. Respondentlarning 17,3 foizi qayta tiklanadigan energiya manbalari, 15,4 foizi chiqindilarni qayta ishlash, 10,7 foizi shahar maydonini rejalashtirish bo'yicha mutaxassislariga va energiya tejankor uylarning arxitektorlariga talab bugungi kunda nisbatan yuqori ekanligini e'tirof etgan. Qaysi «yashil» mahsulotlarga talab yuqori, degan savolga respondentlarning 16,2 foizi tabiiy oziq-ovqat mahsulotlari, 15,0 foizi «yashil» texnologiyalar, 13,7 foizi ishlab chiqarishda atrof-muhitga kamroq ta'sir ko'rsatadigan mahsulotlar, 10,8 foizi to'qimachilik mahsulotlari, 10,3 foizi tabiiy materialdan tayyorlangan mahsulotlarga, deya javob bergan.

So'rov natijalari aholi orasida organik mahsulotlarga talab boshqa mahsulotlarga nisbatan 2,2 barobar yuqori ekanligini ko'rsatdi.

Bundan tashqari, yashil iqtisodiyot ekologik toza infratuzilma, jumladan yashil binolar, jamoat transporti tizimlari va barqaror shahar rejalashtirishni rivojlantirishni rag'batlantiradi. Ushbu tashabbuslarga sarmoya kiritish orqali hukumatlar energiya sarfini kamaytirishi, ifloslanish darajasini pasaytirishi va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashi mumkin. Yashil infratuzilma loyihalari ham shahar va qishloqlarda ish o'rinlari yaratish, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish imkonini beradi. Umuman olganda, yashil iqtisodiyotni qabul qilish uzoq muddatli barqarorlik va farovonlikka erishish uchun zarurdir. Atrof-muhitni muhofaza qilish, ijtimoiy tenglik va iqtisodiy o'sishni birinchi o'ringa qo'yish orqali mamlakatlar rivojlanishga odamlarga ham, sayyoramizga ham foyda keltiradigan yaxlit yondashuvni rivojlantirishi mumkin. Hamkorlik, innovatsiyalar va o'zgarishlarga sodiqlik orqali biz kelajak avlodlar uchun yanada mustahkam va barqaror kelajak yaratishimiz mumkin. So'nggi yillarda jahon hamjamiyati ekologik muammolarni hal etish va barqaror rivojlanishni rag'batlantirish zaruriyati tobora ortib borayotganining guvohi bo'lmoqda. Iqlim o'zgarishi, resurslarning kamayishi va ifloslanishning kuchayib borayotgan bosimiga javob sifatida yashil iqtisodiyot kontseptsiyasi yanada barqaror va barqaror kelajak sari o'zgartiruvchi yo'l sifatida paydo

bo'ldi. Yashil iqtisodiyot ekologik barqarorlik, ijtimoiy tenglik va iqtisodiy farovonlik o'zaro bog'liq va bir-birini mustahkamlovchi maqsadlar ekanligini tan olgan holda, iqtisodiy o'sishga yondashuvimizdagi tub o'zgarishlarni ifodalaydi. Yashil iqtisod o'z mohiyatiga ko'ra, iqtisodiy qarorlar qabul qilishning barcha jabhalariga ekologik masalalarni integratsiyalash orqali barqaror rivojlanishni rag'batlantirishga intiladi. Yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillaridan biri past uglerodli va resurslarni tejaydigan sanoatga o'tishdir. Bu issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va atrof-muhitga ta'sirni minimallashtirish uchun toza texnologiyalar, qayta tiklanadigan energiya manbalari va energiya tejaydigan amaliyotlarga sarmoya kiritishni o'z ichiga oladi. Barqaror ishlab chiqarish va iste'mol modellarini rag'batlantirish orqali mamlakatlar nafaqat iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatibgina qolmay, balki innovatsiyalarni rag'batlantirishi, yangi ish o'rinlarini yaratishi va jahon bozorida raqobatbardoshlikni oshirishi mumkin. Yashil iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismi bu tabiiy resurslarni saqlash va barqaror boshqarishdir. Bunga bioxilma-xillikni muhofaza qilish, ekotizimlarni tiklash va yerdan barqaror foydalanish amaliyotini targ'ib qilish kiradi. Tabiiy kapital va ekotizim xizmatlarini saqlab qolish orqali jamiyatlar uzoq muddatli ekologik barqarorlikni, oziq-ovqat xavfsizligini va ekologik zarbalarga chidamliligini ta'minlashi mumkin. Bundan tashqari, yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish jamiyatning barcha a'zolari manfaatdor bo'lishi kerakligini tan olib, ijtimoiy inklyuzivlik va tenglikka katta e'tibor beradi. Ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy infratuzilmaga sarmoya kiritish orqali mamlakatlar ijtimoiy farovonlikni oshirishi, qashshoqlikni kamaytirishi va ijtimoiy hamjihatlikni rag'batlantirishi mumkin. Bundan tashqari, yashil ish o'rinlari, kasbiy ta'lim va tadbirkorlik imkoniyatlarini rag'batlantirish yashil iqtisodiyotga o'tishning ijtimoiy inklyuziv va adolatli bo'lishini ta'minlashi mumkin. Yashil iqtisodiyotga samarali o'tish uchun hukumatlar, biznes va fuqarolik jamiyati barqaror rivojlanishga ko'maklashuvchi siyosat va strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun birgalikda ishlashi kerak. Buning uchun kuchli siyosiy iroda, tarmoqlararo hamkorlik va mahalliy hamjamiyat bilan hamkorlik zarur. Texnologik innovatsiyalar, moliyaviy rag'batlantirish va jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalari kuchidan foydalanish orqali biz yanada yashil, barqaror iqtisodiyot sari o'tishni tezlashtirishimiz mumkin. Yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillaridan biri bu qayta tiklanadigan energiya manbalarini rag'batlantirish va issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun energiya samaradorligini oshirish choralaridir. Quyosh, shamol va gidroenergetika kabi toza energiya texnologiyalariga sarmoya kiritib, mamlakatlar qazib olinadigan yoqilg'idan voz kechib, yanada barqaror energiya kelajagiga o'tishlari mumkin. Bu nafaqat iqlim

o'zgarishi xavfini kamaytirishga yordam beradi, balki yangi ish o'rinlarini yaratadi va toza energiya sohasida innovatsiyalarni rivojlantiradi. Qayta tiklanadigan energetikani rag'batlantirishdan tashqari, yashil iqtisodiyot resurslarini barqaror boshqarish va chiqindilarni kamaytirish muhimligini ta'kidlaydi. Bu resurslar samaradorligini rag'batlantiradigan, qayta ishlash va qayta foydalanishni rag'batlantiradigan va zararli chiqindilar hosil bo'lishini kamaytiradigan siyosatni amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Aylanma iqtisodiy yondashuvni qo'llash orqali mamlakatlar o'zlarining atrof-muhitga ta'sirini minimallashtirishi, tabiiy resurslarni tejashlari va ekotizimlarning kuchlanishini kamaytirishlari mumkin. Yashil iqtisodiyotning yana bir muhim jihati bioxilma-xillik va ekotizimlarni saqlashdir. Sog'lom ekotizimlar inson farovonligi va iqtisodiy rivojlanish uchun muhim bo'lgan toza havo va suv, changlatish va iqlimni tartibga solish kabi muhim xizmatlarni taqdim etadi. O'rmonlar, botqoq erlar va marjon riflari kabi biologik xilma-xillikka boy hududlarni himoya qilish va tiklash orqali mamlakatlar o'zlarining tabiiy kapitalini himoya qilishlari va kelajak avlodlar uchun ekotizim xizmatlarini taqdim etishlarini ta'minlashlari mumkin. Bundan tashqari, yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish jamiyatning barcha qatlamlariga foyda keltirishi kerakligini tan olgan holda ijtimoiy tenglik va inklyuzivlikka katta e'tibor beradi. Ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy ta'minot dasturlariga sarmoya kiritish orqali mamlakatlar iqtisodiy o'sishning foydalari adolatli taqsimlanishini va hech kim ortda qolmasligini ta'minlashi mumkin. Bundan tashqari, yashil ish o'rinlari, kasbiy ta'lim va tadbirkorlik imkoniyatlarini rag'batlantirish yanada barqaror va inklyuziv iqtisodiyotni yaratishga yordam beradi.

Xulosa:

Yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat ekologik talab, balki hamma uchun yanada mustahkam, adolatli va farovon kelajakni qurish yo'lidagi zarur qadamdir. Barqaror amaliyotlarni qo'llash, yashil texnologiyalarga sarmoya kiritish va hukumatlar, biznes va hamjamiyat o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish orqali biz iqtisodiy o'sish atrof-muhitni muhofaza qilish shuningdek yashil iqtisodiyot hamma uchun yanada barqaror va adolatli kelajak sari o'zgaruvchan yo'lni taklif etadi. Atrof-muhitni muhofaza qilish, ijtimoiy inklyuzivlik va iqtisodiy barqarorlik tamoyillarini qabul qilish orqali mamlakatlar Yerning ekologik chegaralarida gullab-yashnashi mumkin bo'lgan barqaror va farovon jamiyatlarni qurishlari mumkin. 21-asr muammolarini hal qilar ekanmiz, yashil iqtisodiyot hozirgi va kelajak avlodlar farovonligini birinchi o'ringa qo'yadigan barqaror rivojlanish uchun yo'l xaritasini taqdim etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha dasturi. (2011). Yashil iqtisodiyot sari: Barqaror rivojlanish va qashshoqlikka barham berish yo'llari.
2. Jahon banki. (2020). Yashil iqtisodiyot: o'sishning yangi yo'llari.
3. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti. (2019). Yashil o'sish ko'rsatkichlari.
4. Barqaror rivojlanish xalqaro instituti. (2018). Yashil iqtisodiyot bo'yicha qo'llanma.
5. Yevropa Komissiyasi. (2021). Yevropa Ittifoqida yashil iqtisodiyot tashabbuslari.
6. Global ekologik strategiyalar instituti. (2017). Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda yashil iqtisodiyotning roli.
7. Xalqaro mehnat tashkiloti. (2020). Barqaror rivojlanish uchun yashil ish o'rinlari.
8. 21-asr uchun qayta tiklanadigan energiya siyosati tarmog'i. (2021). Qayta tiklanadigan energiya manbalarining 2021 yilgi Global holati hisoboti.

